

Naturens rättigheter

– en idé vars tid har kommit

Vad är naturens rättigheter?

De levande systemen och därmed också den mänskliga civilisationen är idag hotade på global skala. Samtalet om hur vi kan hantera detta har pågått under en längre tid utan att utvecklingen i stort har ändrat riktning. Vi fortsätter att hantera symptom på inbyggda systemfel. För att uppnå en hälsosam mänsklig närvaro på Jorden behöver vi gå till roten av problemet: relationerna mellan mänskligheten och annat levande. Idag är en global rörelse för ett skifte i dessa relationer under framväxande. Rörelsen för naturens rättigheter har på mindre än ett årtionde gått från en relativt marginell företeelse till att nu finnas representerad i många länder. Idéerna har fått konkret genomslag inom flera institutioner och juridiska regelverk.

”Precis som människor har rättigheter, så har också alla andra Moder Jordens varelser rättigheter som är specifika för deras tillstånd och lämpade för deras roll och funktion inom de samhällen där de existerar.”

UR DEKLARATIONEN FÖR MODER JORDS RÄTTIGHETER

NATUREN SOM EGENDOM

I vårt nuvarande juridiska system ses naturen primärt som egendom, rättslösa objekt som kan köpas och säljas. I realiteten betyder detta en relation där människan är härskare och resten av naturen slav. Dagens miljölagstiftning reglerar hur hårt vi ska få behandla denna slav. Det är en syn på människa-natur-relationen som har sina rötter långt tillbaka i historien. Den börjar växa fram under antiken och förstärks successivt genom medeltidens hierarkiska teologi och senare genom den vetenskapliga revolutionens mekanistiska världsbild, som ser naturen som en själlös maskin. Människan anses genom sin förmåga till rationalitet vara upphöjd över och separerad från resten av naturen.

JORDLIG RÄTTSFILOSOFI

Naturens rättigheter utmanar denna mer än 2000-åriga tankegång om naturen som underordnad människan. Naturens rättigheter bygger på vad kulturhistorikern Thomas Berry kallat Earth Jurisprudence – jordlig rättsfilosofi – som betonar att de mänskliga samhällenas juridiska system är en del av jordens större ekologiska system. Vi är inte separerade från resten av naturen, utan en del av den. Våra mänskliga lagar behöver därför utgå ifrån och vara anpassade till naturens större lagar. Lagen i denna jordliga rättsfilosofi handlar inte enbart om relationer mellan människor, utan om att etablera respektfulla relationer till alla varelser i jordens stora livsgemenskap och till planeten som helhet. Jordens ekosystem och livsformer ses som subjekt med inneboende rättigheter.

PARADIGMSKIFTE

Att se resten av naturen som subjekt kan tyckas verklighetsfrämmande. Det är dock en vanlig tanke på många håll i världen, exempelvis i österländska icke-dualistiska filosofier och bland många av världens ursprungsfolk. Även i västerlandets historia har ett sådant synsätt funnits representerat som en filosofisk underström genom personer som Franciscus av Assisi, Hildegard av Bingen, Spinoza med flera. Det är också en syn som överensstämmer med nya vetenskapliga perspektiv inom kvantfysik, ekologi och systemteori, där naturen i ökande grad uppfattas som en självorganiserande och oförutsägbar helhet, där allting hänger ihop med allting annat.

Att erkänna att våra ekosystem med dess växter, djur, vattendrag och landskapsformationer har rättigheter i kraft av att de existerar innebär ett paradigmskifte för vårt västerländska samhälle och juridiska system. Rörelsen för naturens rättigheter utmanar idén om vår dominans i förhållande till naturen. Genom att erkänna naturens rättigheter kan även andra levande entiteter än människor vara juridiska personer och vi som medborgare får möjligheten och ansvaret att tala för dessa i rättssamhällets instanser. Eftersom naturens rättigheter innebär ett skifte i relationerna mellan människa och natur, är det en av de viktigaste och mest transformerande idéerna för en hälsosam mänsklig närvaro på planeten Jorden.

Hur används naturens rättigheter idag?

Ramverket naturens rättigheter börjar mer och mer användas praktiskt som styrmedel.

Detta sker på olika nivåer runt om i världen. Här är några exempel.

NATIONELLT: Buen Vivir i Latinamerika

År 2008 antog Ecuador som första land i världen en grundlag som inkluderade naturens och Moder Jords (Pachamamas) inneboende rättigheter. Två år senare, år 2010, antogs i Bolivia en Deklaration om Moder Jords rättigheter som senare lades fram i FN:s generalförsamling. Samma år antog staten Bolivia en lag om Moder Jords rättigheter. Denna utveckling är en del av en alternativ utvecklingsmodell som föreslagits av de andinska urfolken; *Buen Vivir*, eller det goda livet. *Buen Vivir* kännetecknas av harmoni, jämvikt och ömsesidig respekt med allt som existerar på Jorden.

LOKALT: Lokala författningar i USA

I USA har omkring 200 lokalsamhällen antagit lokala författningar om ekosystems rättigheter, som respons på hot om exploatering för olja och gas, industriellt jordbruk med mera. Författningarna ger lokalsamhällen och ekosystem rättigheter före juridiska personer som företag. Det hittills största exemplet är Pittsburg i Pennsylvania. Nu föreslås naturens och lokalsamhällets rättigheter även på delstatsnivå, som tillägg till konstitutionen i t ex Colorado och New Hampshire.

EKOSYSTEM: En flod i Nya Zeeland

I Nya Zeeland har floden Whanganui tillerkänts status som en juridisk person, ett subjekt, efter en mer än hundra år lång kamp som Maorifolket iwi fört för att skydda floden. Den har också tilldelats två juridiska ombud, ett från staten och ett från iwi-folket.

INTERNATIONELLT: Ekocidlagstiftning

En världsvid rörelse argumenterar för att införa ekocid – livsmiljöförstörelse – som ett internationellt brott inom FN:s Romstadga (som reglerar verksamheten vid Internationella Brottmålsdomstolen i Haag). Ekocidlagstiftningen är en straffrättslig implementering av naturens rättigheter.

PARLAMENTARISKT: Green Party i England och Wales

I februari 2016 antog The Green Party i England och Wales en politisk plattform för naturens rättigheter, där det bland annat fastslås att: *Staten skall försvara och upprätthålla naturens rättigheter. Människor och samhällen ska ha befogenhet att försvara och upprätthålla naturens rättigheter för upplevda brott, som sedan kommer att bedömas genom rättssystemet.*